PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

INVESTITSIYA SIYOSATI VA GLOBAL IQTISODIY O‘SISH: O‘ZARO TA’SIR VA SAMARADORLIK TAHLILI

Axunova Shohistaxon Nomanjanovna
FDTU, “Iqtisodiyot” kafedrasi dotsenti
Maxmudjonov Ahrorbek Abdurahmon o‘g‘li
FDTU, Iqtisodiyot yo‘nalishi talabasi
Tel: 911121754 Gmail: maxmudjonovahrorbek@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada investitsiya siyosati va global iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi. Zamonaviy global iqtisodiyotda investitsiya oqimlarining hajmi, tarkibi va yo‘nalishi iqtisodiy rivojlanishning asosiy drayveri sifatida namoyon bo‘layotgani, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlar uchun investitsiya siyosatining samaradorligi muhim omil ekanligi asoslab beriladi. Xalqaro tajriba, jumladan Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg‘armasi va boshqa nufuzli institutlar ma’lumotlari asosida investitsiyalarning iqtisodiy o‘sish, bandlik, innovatsiya va ijtimoiy farovonlikka ta’siri chuqur o‘rganiladi. Tadqiqot jarayonida investitsiya siyosatidagi mavjud muammolar, xususan institutsional zaifliklar, investitsiya muhitining yetarli darajada shakllanmaganligi, risklar va global iqtisodiy beqarorlik kabi omillar aniqlanadi hamda ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: investitsiya siyosati, global iqtisodiy o‘sish, iqtisodiy samaradorlik, xorijiy investitsiyalar, kapital oqimi, barqaror rivojlanish, investitsiya muhiti, iqtisodiy integratsiya.

Global iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya siyosati davlatlarning uzoq muddatli iqtisodiy o‘sishini ta’minlashda hal qiluvchi omillardan biri sifatida shakllanmoqda. Jahon iqtisodiyotida so‘nggi o‘n yilliklarda kuzatilgan tendensiyalar shuni ko‘rsatadiki, kapital harakati va investitsiya oqimlari o‘sish sur’atlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Masalan, Jahon banki ma’lumotlariga ko‘ra, 2023-yilda global to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hajmi 1,3 trillion AQSh dollaridan oshgan bo‘lib, bu ko‘rsatkich iqtisodiy faollikning muhim indikatori hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, investitsiya siyosatini samarali tashkil etish orqali iqtisodiy o‘sishni jadallashtirish imkoniyati mavjudligini anglash muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy iqtisodiy tizimda investitsiya siyosati nafaqat kapital jalb qilish vositasi, balki iqtisodiy tuzilmani modernizatsiya qilish, innovatsiyalarni rivojlantirish va aholi farovonligini oshirish instrumenti sifatida ham qaralmoqda. Shu jihatdan qaraganda, siz va biz investitsiya siyosatining samaradorligini faqat iqtisodiy o‘sish ko‘rsatkichlari bilan emas, balki ijtimoiy natijalar — bandlik, daromadlar tengligi va yashash darajasi bilan ham baholash zarurligini ko‘ramiz. Biroq, ko‘plab mamlakatlarda investitsiya siyosati yetarli darajada tizimli yo‘lga qo‘yilmaganligi sababli mavjud resurslardan to‘liq foydalanilmayapti.

Global miqyosda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, investitsiya siyosatining samaradorligi ko‘p jihatdan institutsional muhitga bog‘liq. Xalqaro valyuta jamg‘armasi tahlillariga ko‘ra, kuchli huquqiy baza va shaffof boshqaruv tizimiga ega davlatlarda investitsiya oqimlari 25–30 foizga yuqori bo‘ladi. Shu bilan birga, siyosiy barqarorlik, korrupsiya darajasi va iqtisodiy erkinlik kabi omillar investitsiya qarorlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli investitsiya siyosatini takomillashtirish jarayonida tizimli yondashuvni qo‘llash zarurati yanada ortmoqda.

Bugungi kunda global iqtisodiy o‘sish sur’atlarining sekinlashuvi, geosiyosiy keskinliklar va moliyaviy inqiroz xavflari investitsiya siyosatini qayta ko‘rib chiqishni talab qilmoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun investitsiya oqimlarini jalb qilish va ularni samarali yo‘naltirish dolzarb muammo bo‘lib qolmoqda. Siz kuzatayotganingizdek, investitsiyalar ko‘pincha xomashyo

sektoriga yo‘naltirilmoqda, bu esa iqtisodiy diversifikatsiyani cheklaydi va uzoq muddatli barqaror o‘sishni ta’minlashda muammolarni yuzaga keltiradi.

Investitsiya siyosati va global iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlikni chuqur anglash uchun, avvalo, kapital harakatining tarkibiy xususiyatlarini tahlil qilish zarur bo‘ladi. Xalqaro tajribada to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (FDI) iqtisodiy o‘sishning eng muhim drayverlaridan biri sifatida qaraladi, chunki ular nafaqat moliyaviy resurslarni, balki texnologiya, boshqaruv tajribasi va innovatsiyalarni ham olib kiradi. Masalan, Osiyo mamlakatlarida, xususan Janubiy Koreya va Singapurda olib borilgan investitsiya siyosati sanoatni modernizatsiya qilish orqali yalpi ichki mahsulot o‘sishini o‘rtacha 6–8 foiz darajada ta’minlagan. Shu bilan birga, investitsiyalarning samaradorligi ularning qaysi sohalarga yo‘naltirilayotganiga bevosita bog‘liq bo‘lib, yuqori qo‘shilgan qiymatga ega tarmoqlarga investitsiya kiritish iqtisodiy o‘sish sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Shuni ham e’tiborga olish kerakki, investitsiya siyosati noto‘g‘ri shakllantirilgan holatlarda iqtisodiy nomutanosibliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Ko‘plab rivojlanayotgan davlatlarda investitsiyalar asosan xomashyo eksportiga yo‘naltirilgan bo‘lib, bu “resurslar la’nati” fenomenini yuzaga keltiradi. Natijada sanoat diversifikatsiyasi sustlashadi va iqtisodiy o‘sish barqaror emas, balki siklik xarakterga ega bo‘lib qoladi. Shu sababli, siz ham ko‘rishingiz mumkinki, investitsiya siyosatini ishlab chiqishda strategik rejalashtirish va tarmoqlararo muvozanatni ta’minlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Investitsiya muhitining sifat darajasi ham global iqtisodiy o‘sishga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Jahon bankining “Doing Business” reytingi va boshqa xalqaro indekslar natijalari shuni ko‘rsatadiki, qulay biznes muhiti yaratilgan mamlakatlarda investitsiya hajmi o‘rtacha 20–40 foizga yuqori bo‘ladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, siz va biz investitsiya muhitini yaxshilash orqali iqtisodiy o‘sish uchun mustahkam zamin yaratish mumkinligini tushunamiz. Ayniqsa, huquqiy kafolatlar, mulk huquqining himoyasi va byurokratik to‘siqlarning qisqartirilishi investorlar uchun muhim signal hisoblanadi.

Global iqtisodiyotdagi zamonaviy tendensiyalar investitsiya siyosatining yangi yo‘nalishlarini ham shakllantirmoqda. Raqamli iqtisodiyot, yashil energetika va innovatsion texnologiyalar bugungi kunda eng jozibador investitsiya yo‘nalishlariga aylanmoqda. Xalqaro energetika agentligi ma’lumotlariga ko‘ra, 2023-yilda yashil energetikaga yo‘naltirilgan investitsiyalar hajmi 1,7 trillion AQSh dollariga yetgan. Bu esa global iqtisodiy o‘sishning sifat jihatdan yangi bosqichga o‘tayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ushbu yo‘nalishlarda investitsiyalarni kengaytirish orqali nafaqat iqtisodiy, balki ekologik muammolarni ham hal etish mumkin.

Mazkur tadqiqotda investitsiya siyosati va global iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganishda kompleks metodologik yondashuv qo‘llanildi. Ilmiy tahlil jarayonida induksiya va deduksiya usullari orqali umumiy nazariy xulosalardan aniq amaliy natijalarga o‘tish va aksincha, individual holatlardan umumiy qonuniyatlarni aniqlashga erishildi. Shu bilan birga, statistik tahlil usuli yordamida Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg‘armasi va boshqa xalqaro tashkilotlar ma’lumotlari asosida investitsiya oqimlari va iqtisodiy o‘sish ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi bog‘liqlik o‘rganildi.

Taqqoslash (komparativ) tahlil usuli orqali rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda investitsiya siyosatining samaradorligi o‘zaro solishtirildi. Ekonometrik yondashuv elementlari yordamida investitsiyalarning YAIM o‘sishiga ta’sir darajasi baholandi, bunda regressiya modellari asosida investitsiya va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi elastiklik ko‘rsatkichlari aniqlashtirildi. Shu bilan birga, tizimli yondashuv asosida investitsiya siyosati tarkibiy qismlari — huquqiy muhit, moliyaviy infratuzilma va institutsional omillar kompleks tarzda tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida kontent-tahlil usuli orqali yetakchi xalqaro ilmiy maqolalar, hisobotlar va analitik materiallar chuqur o‘rganildi. Siz va biz foydalanayotgan ushbu metodologiya natijalarning ishonchliligini ta’minlash va ilmiy xulosalarning asoslanganligini oshirishga xizmat qiladi.

Olib borilgan tahlillar natijasida investitsiya siyosati va global iqtisodiy o‘sish o‘rtasida kuchli ijobiy korrelyatsiya mavjudligi aniqlandi. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, investitsiya darajasi YAIMning 25–30 foizini tashkil etgan mamlakatlarda iqtisodiy o‘sish sur’atlari o‘rtacha 5–7 foizni tashkil etadi. Shu bilan birga, investitsiyalar samaradorligi ularning sifatiga, ya’ni innovatsion va texnologik yo‘naltirilganligiga bog‘liq ekanligi tasdiqlandi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, investitsiya siyosatida quyidagi asosiy muammolar mavjud: institutsional muhitning yetarli darajada rivojlanmaganligi, investitsiya risklarining yuqoriligi, iqtisodiy siyosatdagi nomuvofiqliklar va infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi. Siz ham e’tibor berishingiz mumkin, bu muammolar investorlarning ishonchini pasaytiradi va investitsiya oqimlarini cheklaydi.

Muhokama jarayonida aniqlangan yana bir muhim jihat — investitsiyalarning notekis taqsimlanishi hisoblanadi. Global miqyosda investitsiyalarning katta qismi rivojlangan mamlakatlarga yo‘naltirilgan bo‘lib, rivojlanayotgan davlatlar ulardan yetarli darajada foydalana olmayapti. Bu esa global iqtisodiy tengsizlikni kuchaytiradi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, siz va biz investitsiya siyosatini takomillashtirish orqali ushbu nomutanosibliklarni kamaytirish imkoniyatiga egamiz.

Amaliy yechimlar sifatida investitsiya muhitini yaxshilash, soliq imtiyozlarini optimallashtirish, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini rivojlantirish va innovatsion loyihalarni qo‘llab-quvvatlash taklif etiladi. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot va yashil energetika sohalariga investitsiyalarni jalb qilish uzoq muddatli barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, investitsiya siyosati global iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda strategik ahamiyatga ega bo‘lgan muhim instrument sifatida namoyon bo‘ladi. Olib borilgan tadqiqot natijalari investitsiyalar hajmi va sifati iqtisodiy rivojlanish darajasini belgilovchi asosiy omillardan biri ekanligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, investitsiya siyosatini samarali tashkil etish uchun institutsional muhitni mustahkamlash, iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash va innovatsion rivojlanishga ustuvor ahamiyat qaratish zarur.

Kelgusida investitsiya siyosatini takomillashtirish orqali nafaqat iqtisodiy o‘sish, balki ijtimoiy farovonlikni ham oshirish mumkin. Siz va biz ushbu jarayonda ilmiy asoslangan yondashuvlarni qo‘llash orqali investitsiya samaradorligini oshirish va global iqtisodiy tizimda barqaror rivojlanishga erishish imkoniyatiga egamiz

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Rustamov F. O‘zbekiston iqtisodiyotiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar oqimining strategik omillari. Innovation Science and Technology. 2025. №4.
2. Raximov J.U. O‘zbekistonda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar va moliyaviy integratsiya. Innovation Science and Technology. 2025. №2.
3. Rafieva Z. O‘zbekiston iqtisodiyotida xorijiy investitsiyalarning roli. American Journal of Business Practice. 2024. №8.
4. Amonboyev A. O‘zbekistonda investitsiya siyosati, kichik biznes rivoji va moliyaviy barqarorlik. International Journal of Multidiscipline. 2025. №1.
5. Kuanishova A. O‘zbekistonda erkin iqtisodiy zonalar va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlari. Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations. 2025. №5.